

Matija Šunić, Kristina Smažil,
Sandra Dadić, Darija Marić,
Antonela Jančić, Anja Lončarić, Klara Jurišić
Filozofski fakultet Osijek
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera Osijek

Stručni rad
UDK 371.311.4

POTICANJE SURADNJE UČENIKA 3. RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

Sažetak

U radu su prikazani aspekti razvoja i evaluacije suradničkih odnosa među učenicima, realizirani kao akcijsko istraživanje s učenicima trećeg razreda osnovne škole. Provođenje akcijskog istraživanja uvelike nam pomaže da u skladu s postavljenim ciljevima mijenjamo odgojno-obrazovnu praksu. Osnovni cilj istraživanja usmjeren je na poticanje učenika na kvalitetnu komunikaciju, toleranciju i međusobnu suradnju te učeničko zadovoljstvo sudjelovanjem u radioničkom obliku nastave. Rad na istraživanju odvijao se u dvije faze. U prvoj fazi akcijskog istraživanja osmišljavane su programske aktivnosti i sadržaji, kao i organizacija pedagoških radionica. U drugoj fazi akcijskog istraživanja paralelno su se odvijale realizacije aktivnosti i evaluacija samog procesa koja je obuhvatila ispitivanje mišljenja učenika i kritičkih prijatelja. Rezultati su pokazali kako učenici vole raditi u timu te kako im nije problem pružiti nekome pomoć ili ju tražiti od prijatelja. Nekolicina učenika izjasnila se kako više voli raditi samostalno. Učenici su naučili koliko je suradnja važna u našem životu te da zajedničkim radom postizemo željene ciljeve i razvijamo socijalne vještine koje nas definiraju ne samo kao učenike nego i kao ljude izvan učionice.

Ključne riječi: *kvalitetna komunikacija, pedagoške radionice, razredna nastava, suradnički odnosi.*

UVOD

Suočeni s vlastitim iskustvom o nedostatku suradnje među učenicima, nedovoljnoj komunikaciji te usmjerenošću učitelja na individualni rad, odlučile smo provesti akcijsko istraživanje kako bismo vidjele sadašnje stanje te pokušale unaprijediti odnose među učenicima.

Suradnja među učenicima jedan je od važnijih aspekata kvalitetnog obrazovnog sustava. Željele bismo da naše istraživanje bude dobra smjernica budućim učiteljima u ostvarivanju kvalitetnih odnosa i da raznim aktivnostima učenicima osvijestimo važnost međusobne suradnje i prijateljskih odnosa unutar škole. Očekivani doprinos ovog istraživanja jest da će rezultati akcijskog istraživanja pružiti uvid u stanje, koje vlada među učenicima što se tiče međusobne suradnje i socijalnih odnosa, te komunikacije između učenika i učitelja. Također se očekuje da će istraživanje doprinijeti i poboljšanju suradnje i komunikacije u nastavi te kao polazišna točka za daljnja istraživanja istog ili sličnog problema. Nadamo se da će i naše istraživanje biti dobra smjernica budućim učiteljima u ostvarivanju kvalitetnih odnosa u poboljšanju svoje nastave kao i da ćemo primjerima naših radionica potaknuti učitelje na veću primjenu kreativnih radionica u svojoj nastavi.

Brojnim istraživanjima dokazano je da je suradnja jedan od glavnih aspekata kvalitetnog obrazovnog sustava i kao takva treba se što češće poticati i ostvarivati. Prema Reić-Ercegovac i Jukić (2008) jedan od mogućih načina ostvarenja suradnje i suradničkog učenja jest organizacija nastave kroz učenje u suradničkim skupinama. Reić-Ercegovac i Jukić (2008) također navode i glavne rezultate svojih istraživanja koji potvrđuju da suradnja nije dovoljno zastupljena i da učitelji razredne nastave uglavnom primjenjuju suradničko učenje samo nekoliko puta mjesečno što nije dovoljno. Peko, Sablić i Livazović (2006) htjeli su ispitati postoji li razlika u aktivnosti učenika između suradničkog i tradicionalnog oblika poučavanja. Prema njihovim rezultatima suradničko učenje, operacionalizirano metodom slagalice, kod učenika potiče aktivnosti planiranja, realizacije i evaluacije nastavnih sadržaja uz visoku razinu osjećaja zajedničkog uspjeha, odgovornosti i povjerenja. Također učenici, koji dijele odgovornost, ali i uspjeh za postignuto, manje su izloženi negativnim utjecajima nastave kao što su manjak samopouzdanja i strah.

KONTEKST AKCIJSKOG ISTRAŽIVANJA

Akcijsko istraživanje provedeno je u Osnovnoj školi „Mladost“ na Sjenjaku. Sudionici su učenici 3. c razreda i njihova učiteljica Mirta Šter. Autorice istraživanja studentice su druge godine preddiplomskog studija na Filozofskom fakultetu u Osijeku, iz dvije različite studijske grupe (pedagogija i mađarski jezik i književnost te pedagogija i engleski jezik i književnost). Razredni odjel 3. c broji 19 učenika. Kao mentor i kritički prijatelj sudjelovao je i doc. dr. sc. Branko Bognar. Učiteljica Mirta također nam je dala povratnu informaciju o provedenim radionicama. Osnovna škola smještena je u centru osječkog kvarta Sjenjaka, odmah pokraj vrtića. U sklopu škole ima veliko dvorište puno zelenila i betonsko igralište. Škola je svoje djelovanje započela davne 1981. i proglašena je jednom od najfunkcionalnijih i najljepših škola na ovim prostorima. U vrijeme ostvarivanja projekta škola je bila u dobrom stanju. Učionica je prostrana i dobro osvijetljena te ispunjena učeničkim kreativnim radovima na panoima. Također, prostor učionice ispunjen je raznovrsnim biljkama koje su učenici samostalno zasadili za uređenje prostora u kojem svakodnevno borave. U učionici su na raspolaganju pametna ploča i računalo kao i mnoštvo materijala (krede u boji, flomasteri, bojice,

knjige, novine itd.) koje djeca mogu iskoristiti za kreativno stvaralaštvo. Nastava se održava u dvije smjene, jutarnja od 8:00-12:20 i popodnevna od 13:15-18:20. Učenici dnevno imaju četiri ili pet nastavnih sati. Nakon drugog sata učenici odlaze na topli obrok u kantinu škole.

METODOLOGIJA

Budući da nam je ovo prvi susret s akcijskim istraživanjem, naučili smo puno o samoj biti i funkciji ovakve vrste istraživanja. Osobno smatramo kako smo kroz kolegij *Metodologija pedagoškog istraživanja* dobile jasniji uvid u što kvalitetnije provođenje akcijskog istraživanja. Smatramo kako je za osmišljavanje, ali i provođenje akcijskog istraživanja unutar učionice potrebna upornost, vrijeme, suradnja i uvažavanje mišljenja kritičkih prijatelja. Oni nam pomažu da uvidimo prednosti, ali i propuste osmišljenog istraživanja te nam mogu poslužiti kao smjernica za što bolje snalaženje u nastavnom procesu. Akcijsko istraživanje odličan je način prikupljanja podataka koje mi kao studenti možemo iskoristiti i kao pripremu za budući posao pedagoga ili učitelja u školi. Akcijsko istraživanje smatramo primjerenim u konkretnom slučaju poticanja suradnje jer se izravno susrećemo sa situacijom u učionici i ono nam pruža mogućnost da na temelju dobivenih rezultata nastojimo unaprijediti odgojnu praksu s već unaprijed postavljenim ciljevima.

Akcijska istraživanja podrazumijevaju aktivno sudjelovanje svih zainteresiranih sudionika, dakle ona se ne provode na ljudima već s ljudima (Reason, 1994: 11). To znači da ne može biti odvojena uloga istraživača, i onih na kojima se istraživanje provodi, već svi sudionici, ovisno o svojim mogućnostima i potrebama sudjeluju u svim etapama istraživanja (König i Zedler, 2001: 142). (Bognar, 2006 : 182).

Osvrnuvši se na značajke akcijskog istraživanja, neizostavno je za spomenuti njihovu vrijednosnu utemeljenost. Vrijednosti su, prije svega, od velike važnosti samom istraživaču jer mu pomažu u procjeni kvalitete provedenog akcijskog istraživanja. Akcijsko istraživanje složeni je proces i obuhvaća promatranje, opisivanje, planiranje, djelovanje, refleksiju, evaluaciju i modificiranje. Komentari kritičkih prijatelja trebaju biti iskreni, ohrabrujući i poticajni svakom istraživaču.

U suradničkoj školi učenici rade ili uče u skupinama, a učitelji, roditelji i stručni suradnici rade u timovima. Razvoj suradnje među učenicima temelji se prvenstveno na unutarnastavnom radu za koji je odgovoran učitelj. On, organizirajući nastavni proces, treba primjenjivati prigodne nastavne sustave, metode i postupke pritom se koristeći onim socijalnim oblicima rada u nastavi koji dokazano učenicima otvaraju prostor za interakciju. Kvalitetan odgoj i obrazovanje kroz školovanje ostvaruje se metodama koje će učenicima nastavne sadržaje učiniti zanimljivim i potaknuti ih na međusobnu suradnju, kritičko promišljanje i usvajanje gradiva kroz različite metode učenja. U ovom akcijskom istraživanju namjeravale smo provesti pedagoške radionice koje će kod djece potaknuti suradnju i prijateljske odnose. Prema Bagić, Bognar i Uzelac (1994) radionica je naziv za specifičan oblik grupne interakcije, čije je glavno obilježje kružna komunikacija, tijekom koje sudionici dijele svoja iskustva smje-

šteni u krug tako da svatko vidi svakoga. Naglasak je na procesu, a ne na ishodu ili rezultatu procesa. Pritom se podjednako apelira na osjetilne, emocionalne i moralne, a ne samo na intelektualne funkcije djeteta. Smatramo da smo koristeći radionice u našem akcijskom istraživanju, na prikladan i učenicima zanimljiv način, prikupili relevantne i istinite podatke te ćemo u skladu s unaprijed postavljenim ciljevima moći mijenjati odgojno-obrazovnu praksu. Provođenje pedagoških radionica jako je dobro kako bismo kod učenika osvijestili važnost nekog problema te im kroz razne aktivnosti pokazali različite metode zajedničke suradnje i postizanja cilja u međuodnosu s drugim učenicima.

Problem i plan akcijskog istraživanja

Vrijednosti koje smo nastojali ostvariti kroz radionice su suradnja, empatija, kreativnost, inovativnost, samopouzdanje, prosocijalno ponašanje i emocionalna inteligencija. Te vrijednosti važne su jer smatramo da kod djece treba razvijati širok spektar pozitivnih vrijednosti. Upravo su takve vrijednosti od izuzetne važnosti za odgojno-obrazovnu praksu kako bi razredna klima bila što pogodnija za rad ne samo učenicima već i učiteljima.

Prema Reić-Ercegovac i Jukić (2008) jedan od mogućih načina ostvarenja suradnje i suradničkog učenja organizacija je nastave kroz učenje u suradničkim skupinama.

Goleman(1997) navodi definiciju empatije E. B. Titchenera iz 1920-ih kao osobitu vrstu suosjećanja, uživljavanje u emocionalno stanje druge osobe i razumijevanje njezina položaja.

Kreativnost je prema Huzjak (2006) stvaralačka sposobnost koja nužno ne mora biti karakteristika darovitog pojedinca. Kreativni pojedinac uočava, vidi, doživljava, kombinira stvari i pojave na nov, svjež, neuobičajen način.

Nedostatak suradnje među učenicima, nedovoljna komunikacija te usmjerenost učitelja na individualni rad učenika u današnjem školstvu potaknuli su nas da kao temu izaberemo poticanje suradnje među učenicima. Smatramo kako je suradnja jedan od bitnih čimbenika za stvaranje kvalitetnih socijalnih vještina te da se suradnički odnosi trebaju što više razvijati u nastavnom procesu i da su u suvremenoj praksi potrebne ne samo natjecateljske nego i suradničke metode učenja.

Namjera nam je bila da naše istraživanje bude dobra smjernica budućim učiteljima u ostvarivanju kvalitetnih odnosa i da raznim aktivnostima učenicima osvijestimo važnost međusobne suradnje i prijateljskih odnosa unutar škole. Vrijednosti su važne kako bismo među učenicima uspostavili kvalitetnije prijateljske i suradničke odnose te kako bismo zajednički mogli lakše razviti sebe i susretati se s različitim načinima učenja.

Očekivani doprinos ovog istraživanja bio je dobiti uvid u stanje koje vlada među učenicima, što se tiče međusobne suradnje i njihove komunikacije te odnosa između učenika i učitelja. Istraživanje je doprinijelo poboljšanju suradnje i komunikacije u nastavi te može poslužiti kao polazišna točka za daljnja istraživanja istog ili sličnog problema i biti dobra smjernica budućim učiteljima u ostvarivanju kvalitetnih odnosa i poboljšanju nastavnog procesa.

Problem našeg istraživanja bio je kako unaprijediti suradnju među učenicima provedbom pedagoških radionica. Podijelili smo djeci skale procjene kako bismo dobili uvid u trenutno stanje njihove međusobne suradnje tijekom nastave.

U sklopu kolegija *Metodologija pedagoških istraživanja II* dobili smo zadatak osmisliti plan akcijskog istraživanja te ga provesti. Mentor doc. dr. sc. Branko Bognar dao nam je smjernice koje su nam poslužile za pravilno provođenje akcijskog istraživanja. Na predavanjima smo, potaknuti važnošću suradnje među učenicima, došli na ideju da to ujedno bude i tema našeg istraživanja. Na predavanju smo dobili zadatak izraditi plakat na našu temu te istaknuti najvažnije vrijednosti suradnje. Nakon toga smo u elektroničkom obliku pisali početnu verziju našeg istraživanja. Početna verzija sadržavala je ciljeve, problem, vrijednosti, aktivnosti, vrijeme predviđeno za provođenje. Svoju smo početnu verziju istraživanja objavili na forumu *pedagogija.net* gdje nam je mentor doc. dr. sc. Bognar dao svoj kritički komentar i uputio nas na nedostatke te nam dao svoje prijedloge kako poboljšati naš plan akcijskog istraživanja. Na idućem smo susretu uvažili njegove kritike i prijedloge. Počeli smo konkretnije osmišljavati aktivnosti koje ćemo provoditi u školi među djecom. Također smo pripremili skalu procjene kako bismo od učenika dobili povratnu informaciju o njihovim iskustvima suradnje s drugim učenicima. Mentor nam je iskazao svoju dobru volju te nam poslao nekoliko prezentacija s predloženim aktivnostima koje bi nam mogle koristiti. Okupile smo se u knjižnici fakulteta i u ugodnom okruženju knjiga u potpunosti osmislile naše aktivnosti. Pripremile smo suglasnosti u kojima su roditelji upoznati s ciljevima istraživanja i zamoljeni su da daju pristanak za snimanje i fotografiranje nastavnih aktivnosti. Samo roditelji jednog dječaka nisu dali pristanak za snimanje i fotografiranje njihova djeteta.

Radionice su održane u dva termina (20. travnja i 9. svibnja 2018.). U prvom terminu bili smo u prijepodnevnj smjeni, dok smo u drugom terminu bili u poslijepodnevnj smjeni. Cilj ovih radionica je ispitati razinu suradnje kod djece prije početka provođenja aktivnosti, razvoj prosocijalnog ponašanja te poboljšanje međusobnog razumijevanja. Također, cilj nam je potaknuti učenike na kvalitetnu komunikaciju, toleranciju i međusobnu suradnju. Aktivnosti koje smo provelesu „Dvije istine i laž“, „Potraga za svojim jatom“, „Čvor“, „Igra loptom“, „Pilot“, „Opisivanje“, „Pričanje priče“, „Arhitekt“, „Zmaj“, „Crtnje“ i „Pantomima“. Za ovo istraživanje postavile smo razne kriterije poput: učenici razumiju pojmove suradnja, pomaganje; učenici su spremni zatražiti pomoć jedni od drugih; učenici pomažu jedni drugima pri izvedbi aktivnosti; učenici pokazuju zadovoljstvo tijekom i nakon same radionice. Podaci su prikupljeni radom na dokumentaciji (proučavanje stručne literature), opažanjem uz korištenje tehničkih pomagala (fotografiranje tijekom provođenja radionica, kontinuirano pisanje bilješki), anketom (na početku kako bismo uvidjeli sadašnje stanje), sustavnim promatranjem te evaluacijskim upitnikom (na kraju istraživanja). Istraživanje je koncipirano u obliku provođenja dviju pedagoških radionica u trajanju od 90 minuta. Unaprijed smo odredile trajanje svake aktivnosti, ali isto tako i mijenjale predviđeno vrijeme trajanja istih u slučaju neočekivanih promjena.

OPIS PROCESA OSTVARIVANJA SURADNIČKIH AKTIVNOSTI

Nakon pripremljenog plana istraživanja bilo je potrebno pronaći školu u kojoj bismo provele svoje akcijsko istraživanje. Kontaktirajući dvije škole na vlastitu inicijativu na koje nismo dobili odgovor, mentor nam je dao popis sa školama koje bi mogle biti potencijalno mjesto za provedbu istraživanja. Sljedeći smo dan otišle u Osnovnu školu „Mladost“ koja nam je svojom lokacijom najbolje odgovarala. U školi smo posjetile pedagoginju i objasnile joj razloge zbog kojih smo došle te ju upitale hoće li škola pristati na provedbu istraživanja. Pedagoginja nas je uputila učiteljici 3.c razreda, Mirti Šter, kojoj smo također objasnile zašto smo došle i tražile ju kontakt na koji joj se možemo obratiti. Ona nam je dala svoju mail adresu, a na tu smo joj adresu poslale plan našeg istraživanja u kojemu su navedene sve pojedinosti. Također smo joj poslale mail u kojem smo ju pitale za datum i vrijeme koje najbolje odgovara za izvršavanje akcijskog istraživanja. Zajedno smo dogovorile datum susreta te počele s detaljnijim planiranjem aktivnosti prilagođenih djeci 3. razreda. Prije odlaska u školu sastali smo se u knjižnici fakulteta. Podijelile smo uloge i zadatke koje ćemo obavljati kroz pedagoške radionice.

Naš prvi susret s djecom odradile smo u petak 20. travnja. Susret smo održale u jutarnjoj smjeni od 8:00-9:35 sati. Prije samog početka prve radionice učenicima smo podijelile upitnik samoprocjene koji se sastojao od deset tvrdnji. Primjer upitnika koji smo podijelile djeci nalazi se u prilogu. Za svaku tvrdnju bili su ponuđeni sljedeći odgovori: 1-nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često i 5-uvijek. Na tvrdnju *Volim biti u društvu* 13 učenika zaokružilo je najveću vrijednost, odnosno 5. Za drugu tvrdnju, jedna se osoba izjasnila da nikada ne voli surađivati s drugima. Za treću tvrdnju šestero učenika zaokružilo je da nikada ne vole raditi sami, dok većina ponekad voli raditi sama. Sljedeće tvrdnje pokazale su da devetero učenika uvijek uči samo, a njih dvoje uvijek uči u društvu. Čak 14 učenika izjasnilo se kako voli igru s drugom djecom. Što se tiče igre na računalu, jedna se osoba nikada ne igra na računalu, dok se njih 11 uvijek igra na računalu. Većina učenika, njih 13, voli pomagati učenicima. Na tvrdnju *Nije mi problem tražiti pomoć prijatelja*, petero učenika odgovorilo je ponekad. Timske sportove voli 12 učenika, a samo ih jedan učenik rijetko voli. Kroz cijelo akcijsko istraživanje kolegice Darija, Kristina i Sandra vodile su bilješke, promatrale, fotografirale i snimale videozapise kako bismo kasnije imale što jasniji uvid u situacije koje su se događale u učionici. Na samom kraju zamolile smo učenike da zaokruže onaj *smajlic* koji najbolje opisuje kako su se osjećali tijekom provođenja naše radionice i aktivnosti u kojima su sudjelovali. Dolaskom u učionicu uočile smo da su djeca nemirna i zbunjena. Nakon uvodnog govora približile smo im razlog našeg dolaska. Nakon predstavljanja podijelile smo im upitnik samoprocjene kako bi nam dali informaciju što oni znaju o suradnji. Kada su kolegice Matija, Anja, Antonela i Klara pokupile papire, došlo je vrijeme da mi njih upoznamo. Kolegica Matija provela je aktivnost „ledolamac“ pod nazivom „Dvije istine i jedna laž“. Svaka osoba morala je reći svoje ime i dvije istine i jednu laž o sebi, a ostatak grupe morao je pogoditi što je laž. Na taj su se način studentice upoznale, zabavile i naučile nešto o učenicima.

Nakon što smo pobliže upoznale učenike i provele uvodnu aktivnost, djeca su se opustila i pokazivala zainteresiranost za sljedeću aktivnost. Aktivnost „Potraga za svojim jatom“ djeci

se svidala jer su se aktivno uključili, smijali se, dogovarali, komunicirali itd. Kolegica Anja učenicima je detaljnije opisala način na koji će provesti tu aktivnost te ih pitala jesu li se možda već susretali s njom, na što su učenici odgovorili negacijski. Naime, aktivnost je osmišljena na način da se učenici podijele u grupe po troje i da se zajednički dogovore glasanje koje će životinje oponašati. Nakon toga su se učenici rasporedili po učionici te zatvorenih očiju morali pronaći svoju grupu pritom se glasajući kao životinja koju su odabrali. Kolegica Anja učenicima je odlučila dati da se sami podijele u skupine. Jedan dio učenika podijelio se principom kako se inače druže i s kime su najbliži u školi, dok je nekoliko učenika ostalo stajati postrance pa ih je zamolila da se pridruže ostalim učenicima. Formirali su šest grupa po troje učenika. Primijetila je da su djevojčice formirale skupine s djevojčicama, a dječaci s dječacima. Nakon formiranja grupa, zamolila je svaku skupinu da se zajednički dogovore koju životinju žele predstavljati. Kada su postali nemirni učiteljica ih je zamolila da budu tiši kako bi se aktivnost nastavila. Svaka je grupa drugima predstavila životinju koju su odabrali, no pojavio se problem jer djeca nisu znala kako se glasa određena životinja (npr. žirafa) te im je kolegica dala još vremena da odaberu životinju čije im je glasanje poznato. Kričička prijateljica Kristina utvrdila je da „djeca ne razumiju upute.“ (K. Smažil, osobna komunikacija, 20. travanj, 2018). Nakon toga učenici su se rasporedili po učionici i zatvorenih očiju tražili svoju grupu pritom se glasajući onako kako se glasa životinja koju su odabrali. Neki su se učenici činili zbunjenima tijekom ove aktivnosti, ali su svi na kraju pronašli svoju grupu. Kristina je primijetila da su curice „nemirne i ne paze te da žele same birati grupe.“ (K. Smažil, osobna komunikacija, 20. travanj, 2018). Na inicijativu djece ponovila se aktivnost još jednom, samo što je kolegica Anja ovaj put odabrala životinje koje će svaka grupa predstavljati. Kolegica se Anja tijekom provođenja ove aktivnosti osjećala jako sretno, ali isto tako i zabrinuto razmišljajući hoće li sve proći kako treba i kako će djeca reagirati, hoće li sudjelovati i sl. Primijetila je kako su neka djeca izdvojena od strane drugih, no nastojala ih je više uključiti u aktivnost kako bi se osjećala prihvaćenima.

Kolegica Klara provela je treću aktivnost „Čvor“. U njoj su se učenici trebali podijeliti u dvije grupe. U grupi su se trebali uhvatiti za ruke te tako napraviti čvor. Cilj ove aktivnosti bio je da bez puštanja ruku taj čvor otpetljaju. Uz pomoć kolegice Matije, Anje i Antonele učenici su se podijelili u dvije skupine. Aktivnost je krenula dobro, ali djeca su teže pronalazila način kako otpetljati čvor. U drugoj skupini dvije djevojčice bile su isključene iz aktivnosti, a zadatak kolegice Klare bio je uključiti ih kako bi se aktivnost mogla nastaviti. Kolegica Klara zaustavila je otpetljavanje te objasnila djeci da uključe i dvije djevojčice koje su stajale sa strane. Kada su se uspješno otpetljali, upitala ih je žele li ponoviti aktivnost na što su djeca odgovorila potvrdno. Dali su prijedlog da ih se podijeli u skupine onako kako stoje u vrsti. Tako su se oni poredali u vrstu, a Klara je govorila brojeve (jedni su bili jedinice, a drugi dvojke) te su tako ponovno formirali skupine. Kolegici Klari svidjela se njihova ideja da na drugačiji način podijele skupine, ali i njihova odvažnost da to predlože. Dok su drugi put otpetljavali čvor bilo im je potrebno nešto više vremena za to (<https://www.youtube.com/embed/7sEmt-Qsav0?start=5&end=18&version=3>). Klari je kod vođenja ove aktivnosti problem zadavalo što nije u potpunosti mogla usmjeriti pažnju na obje skupine, zato što im je trebala pomoć. Ističe kako je velika prednost bila što su kolegice uvijek bile

tu kako bi pripomogle te kako bi aktivnost završili, odnosno otpetljali čvor do kraja. Nakon toga kolegica Klara pitala ih je kakvi su njihovi dojmovi o aktivnosti te koja im je aktivnost bila teža: upravo ova ili ona prethodna koja je provedena. Nakon toga zaključeno je kako im je potrebna međusobna suradnja kako bi mogli riješiti zajednički problem.

Slika 1. Aktivnost Čvor

Kolegica Antonela provela je četvrtu aktivnost koja je bila „Igra loptom“. Učenici su stali u krug i trebali su si dodavati loptu, tako da ju pritisnu bradom i prsima, ne koristeći ruke i pazeći da im lopta ne ispadne. Ovu igru demonstrirale su kolegice Anja, Darija i Klara tesu nakon toga učenici pokušali to ponoviti. Cilj ove aktivnosti jest suradnja te dolazak do njega zajedničkim snagama. Dok su neki učenici odmah govorili da je nemoguće, drugi su ih poticali da se potrudu i pokušaju zajednički prenijeti loptu. Nakon što su krenuli, kolegica Antonela shvatila je da je veliki nedostatak te aktivnosti upravo njezina težina (https://www.youtube.com/watch?v=kXuh4Rh_YeU). Učenici su teško dodavali jedni drugima loptu, uz upute da se ne smiju koristiti rukama. Pokušali su dva puta ići u krug, ali kada je kolegica Antonela vidjela da taj zadatak nije primjeren za njih, aktivnost je prekinula i svi suponovo sjeli u krug. Pitala ih je kakva im je bila ova aktivnost, na što su oni rekli da je bilo preteško, a neki su čak rekli da je bilo i nemoguće. Zatim se porazgovaralo o suradnji i o tome koja aktivnost im se najviše svidjela, a koja najmanje.

Nakon što su provedene sve zamišljene aktivnosti ove radionice, pojavio se problem s viškom vremena te se moralo brzo reagirati i mijenjati zamišljeni tijek istraživanja. Prema Bognaru (2006) se za vrijeme akcijskog istraživanja često javljaju novi problemi koje je važno uzeti u obzir jer se na taj način može sagledati sva kompleksnost onoga čime se bavimo. Naime, kolegica Matija ubrzo se dosjetila zanimljive aktivnosti koju smo odrađivali u sklopu provođenja

radionica tijekom kolegija Odgoj za nenasilje i suradnju. Taj je problem bio dobra smjernica da za sljedeću radionicu treba imati dodatnih aktivnosti kako bi se izbjegao ponovni susret s takvom vrstom problema. Peta aktivnost koju su provele kolegice Antonela, Matija, Klara i Anja naziva se „Pilot“. Od stolica se načinio prostor koji je predstavljao pistu za spuštanje zrakoplova. Učenici su se podijelili u parove. U svakom paru jedan učenik bio je pilot, a drugi kontrolor leta. Pilotu se zavežu oči. Dolazi do oluje i pilot ništa ne vidi te mora uz pomoć kontrolorovih uputa spustiti uspješno zrakoplov na pistu. Kontrolor daje upute pilotu. Ako se pilot sudari sa stolicom zrakoplov se srušio, a ako prođe sve prepreke zrakoplov je uspješno sletio na pistu. Učenicima je ovo bila najbolja aktivnost jer su se jako zabavili. U jednom su trenutku djevojčice čak i bile dio piste, a dečkima su zakomplicirale zadatak te postavljale puno zapreka. (https://www.youtube.com/watch?v=pyQaaDT_KcM&feature=youtu.be). Kada smo sjeli u krug prokomentirati aktivnost, kolegice su ih upitalebi li se usudili vani na ulici zažmiriti i pustiti da ih prijatelj vodi, a učenici su rekli da ne bi mogli jer smatraju kako bi im prijatelj namjerno rekao krivo da padnu. Iz ovoga se može zaključiti kako učenici smatraju da bi ih prijatelj zafirkavao umjesto da im pomogne. Iako su tijekom cijele radionice navodili kako bi pružili pomoć drugome i kako vole društvo i suradnju, ova izjava ipak govori da možda u stvarnosti nije tako.

Na inicijativu djece, kraj prvog susreta završen je igrajući se „Pokvarenog telefona“. Igra je zamišljena na način da jedan od učenika šaptajući kaže riječ onome do sebe i tako redom dok se ne dođe do posljednjeg učenika u krugu. Svi su bili jako sretni kada su i studentice pristale s učenicima igrati tu igru. Interes djece za igru bio je izuzetno velik jer su svi željeli prvi započeti riječ. Ova se aktivnost isto tako pokazala kao jedan od dobrih načina suradnje među učenicima jer učenici pažljivo moraju slušati jedni druge kako bi na kraju i onaj posljednji čuo riječ koja je rečena na početku. Na kraju prve radionice učenicima su podijeljeni evaluacijski listići koji su sadržavali tri emotikona. Jedan je bio smješko, drugi je bio ozbiljan, a treći tužan. Na taj način dobile smo povratnu informaciju o tome kako su se učenici osjećali tijekom provedbe aktivnosti. 16 učenika je zaokružilo smješka, jedna osoba zaokružila je ozbiljnog emotikona, a jedna je zaokružila i smješka i ozbiljnog emotikona. Nekolicina učenika je pored zaokruživanja dodala i pozitivne komentare.

Drugi posjet školi u sklopu provedbe akcijskog istraživanja održao se 9. svibnja. Drugi susret održao se u popodnevnoj smjeni od 14:00-15:40. Djeca su bila vidno uzbuđena i spremna za rad jer su imala pozitivna iskustva s prethodne radionice. Nakon pozdrava i ponovnog predstavljanja, kako bi djeca lakše zapamtila naša imena, počelo se s provedbom radionica. Ovaj put radionice su vodile kolegice Sandra, Darija i Kristina, a kolegice Anja, Matija, Klara i Antonela vodile su bilješke, snimale videozapise i fotografirale.

Prva, a ujedno i uvodna aktivnost, koju je provodila kolegica Sandra, bila je takva da su svi učenici sjeli u krug i dobili zadatak da svaki od njih odabere jednog učenika i opiše ga, a drugi učenici na osnovu opisa moraju pogoditi o kome je riječ. Pri opisivanju, učenici su zamoljeni da opišu izgled ili odjeću onoga koga su odabrali za opisivanje, ali da ne uspostavljaju kontakt očima s tom osobom kako bi ostalima bilo teže pogoditi. Cilj ove aktivnosti bio je da se učenici zajedno dogovore o kome je riječ nakon što čuju opis te da jednostavno uživaju u pogađanju i zadovoljstvu kada pogode o kome je riječ. Svi učenici spremno su prihvatili

aktivnost i upute nije bilo potrebno ponavljati. Većina učenika bila je vesela i uzbuđena, ali bilo je i onih stidljivih koji nisu htjeli početi prvi s opisivanjem, nego su htjeli da to bude netko drugi. Većina je opisivala one koji su na neki način bili blizu njih ili stolica pored/preko puta. Djevojčice su uglavnom opisivale djevojčice, a dječaci dječake. Pri pogađanju su bili jako brzi i učinkoviti, nestrpljivo su čekali da kažu tko je opisana osoba. Bilo je ugodno provoditi aktivnost jer je atmosfera u razredu bila opuštena, a i učenici su bili takvi i spremni za rad. Njima je bilo zanimljivo sudjelovati jer nisu naviknuti da opisuju nekoga na takav način da ostali ne mogu pogoditi i bilo je zanimljivo promatrati ih kako pokušavaju sakriti pogled od osobe koju opisuju. Također, vidljivo je bilo veselje kada pogode o kome je riječ, ali i blago nezadovoljstvo kada osoba ne opiše nešto na njima onako kako to jest (recimo zamijeni crvenu ili ružičastu boju).

Slika 2. Igranje pokvarenog telefona

Sljedeća aktivnost koju je kolegica Sandra provela bila je treća po redu i zvala se „Zmaj“. Učenike je podijelila u dvije grupe od deset članova; kolegica Matija bila je deseti član jedne grupe. Stajali su u nizu, jedan iza drugoga, tako da je svatko osobu koja stoji ispred njega primio oko struka. Rečeno im je da su oni zmajevi i da im je omiljena zabava loviti vlastiti rep. Glava zmaja, prvi u redu, pokušat će uhvatiti svoj rep, odnosno zadnjega u redu. Svi zajedno trebali su se truditi da to onemoguće, tako što će se kretati i vrtjeti u svim smjerovima, ali uvijek držeći se za onoga ispred sebe. Kada glava uspije uhvatiti rep, tada je išla na kraj reda i postajala rep. Drugi u nizu postajao je glava i sada je on pokušavao uhvatiti zadnjega. Djeca su pokazala veliko zanimanje za aktivnost, bila su jako razigrana i nemirna, neka su htjeli biti glava, a neka rep. Nakon što je kolegica objasnila upute, odmah su počeli s igrom zanemarujući sve ostalo. Pri ovoj aktivnosti bili su najživahniji i najteže ih je bilo primiriti. Cilj je bio

da zajedničkom suradnjom i kretnjom onemoguću glavu da uhvati rep. U jednom trenutku došlo je do manjeg sukoba između dvije djevojčice jer je jedna drugoj preglasno pričala u uho. Nakon pojašnjenja da to nije bilo namjerno, nastavile su s aktivnošću. Svi su bili jako glasni i bilo je dosta buke zbog njihovih kretnji i trčanja. Uz dosta smijeha, aktivnost je ponavljana dok svatko nije bio ili glava ili rep. Nakon obje provedene aktivnosti, djeci su bila postavljena pitanja o tome kako su se osjećala i kako im je bilo tijekom sudjelovanja u njima.

Kolegica Darija provela je drugu aktivnost "Pričanje priče". Cilj te aktivnosti bio je da učenici zajedničkom suradnjom smisle priču. Svaki učenik trebao je reći rečenicu koju smisli, a na njega se nadovezuje idući učenik i tako u krug dok svi zajedno ne smisle priču. Svaki je učenik na taj način imao pravo povesti priču u drugom smjeru. Prije samog početka aktivnosti kolegica Darija upitala je učenike vole li oni slušati priče ili ih pričati i odgovori koje je dobila bili su različiti, ali uglavnom pozitivni jer oni učenici koji ne vole pričati priče vole ih slušati i obrnuto. Nakon što je predstavila aktivnost, većina učenika bila je sretna i željela je sudjelovati, ali nekoliko učenika je vjerojatno zbog treme malo teže prihvatilo zadatak. Kako bi učenicima bilo lakše kolegica Darija započela je priču s rečenicama: "Marko ovo ljeto ide na more. Sa sobom će povesti svog prijatelja". Učenica s Darijine desne strane, koja je trebala nastaviti priču, sramila se i nije znala kako ju nastaviti pa joj je Darija dala vremena da razmisli i počela od djevojčice s njezine lijeve strane. U početku je priča išla u očekivanom smjeru, učenici su navodili što bi Marko i njegov prijatelj radili na moru i pri tome su se zabavljali. Po njihovim osmijesima i izrazima lica vidjelo se da im je zanimljivo slušati svoje prijatelje i pronalazili su se u nekim dijelovima priče jer su u priči spominjali igru i druženje s prijateljima. Nakon što su svi jednom došli na red nastavljena je priča u još jednom krugu jer im je aktivnost bila zanimljiva i priča nije bila u potpunosti dovršena. Rečenice koje su dodavali u priču bile su puno maštovitije i priča je dobivala neočekivane zaplete. Nakon što je priča dovršena razgovaralo se o tome je li im se sviđjela aktivnost i učenici koji su prije početka aktivnosti rekli kako ne vole pričati priče promijenili su mišljenje o tome i bilo im je zanimljivo stvarati priču zajedno sa svojim prijateljima.

Cilj iduće, pete po redu aktivnosti, bio je suradnjom doći do rješenja problema. Kolegica Darija učenike je podijelila u parove i objasnila im što trebaju raditi. Kada im je rekla kako će im vezati ruke trakicama prije nego krenu crtati bili su uzbuđeni i postavljali su pitanja. Svaki par se prije početka zadatka dogovorio što će crtati i to su učinili neočekivano brzo. Dječak koji je bio u paru s kolegicom Matijom odbijao je surađivati. Kolegica Matija u razgovoru je s učiteljicom saznala da dječak pati od anksioznosti. Kolegica je odlučila ignorirati učenika te crtati i raditi s drugom djecom. To je učenik primijetio te je ipak odlučio sudjelovati. Tijekom crtanja učenici nisu smjeli razgovarati međusobno, što je nekima predstavljalo izazov, ali su svi uspješno odradili zadatak. (<https://v637g.app.goo.gl/oRyq9fn-C36nOGqM93>). Kako je zadatak za njih predstavljao izazov, neki su odlučili malo varati te su crtali s rukom koja im nije zavezana. Darija i ostale kolegice zajedno su nadgledale njihov rad i vidjelo se kako su učenici zadovoljni i aktivnost im se sviđjela. Na kraju aktivnosti svi su pokazali svoje radove i razgovorom došli do zaključka kako bez suradnje nisu mogli obaviti zadatak.

Kolegica Kristina provela je četvrtu aktivnost koja se zvala „Arhitekt“. Cilj teaktivnosti bio je sagraditi što višu kulu od dobivenog materijala. U ovom slučaju to su bili selotejp i prospekti. Prije provođenja aktivnosti kolegica Kristina djeci je objasnila koji će biti njihov zadatak te ih je podijelila u tri skupine. U svakoj skupini bila je i po jedna studentica (Darija, Matija i Sandra) kojaje pomagala djeci graditi kulu.(<https://v637g.app.goo.gl/v5IZzuvI-suur9mEY2>). Za obavljanje zadatka imali su oko 15 minuta. Djeca su se odmah bacila na posao. Dok su gradili, Kristina je obilazila svaku grupu da vidi kako napreduje gradnja kule. Jedan se dječak odjednom izdvojio iz svoje grupe te je odbijao raditi. Kristina je sjela razgovarati s njim, a kao razlog nerada spomenuo je to što ne voli raditi, a i u grupi, u kojoj je on, nije bilo drugih dječaka. Kolegica Kristina pokušala mu je objasniti koji je cilj aktivnosti i kako bi on trebao sudjelovati i pomoći svojoj grupi, ali je i dalje odbijao raditi. Odlučila ga je pustiti na miru. Nekoliko trenutaka kasnije došlo je opet do problema u istoj grupi jer su se dvije djevojčice posvađale. Kolegica Matija odlučila je razgovarati s njima i riješiti problem. U drugoj grupi je također došlo do problema jer su djeca izdvojila jednog dječaka. Kristina je sjela razgovarati s njim, a on joj je rekao da mu je netko iz njegove grupe rekao kako on ne može graditi s njima. Kada je u grupi pitala o čemu se radi, svi su rekli da ne znaju te da dječak slobodno može graditi s njima. Djeca su na kraju uspjela odraditi zadatak, više ili manje uspješno. Na kraju aktivnosti Kristina ih je pitala kako im je bilo graditi kulu te im objasnila da je razlog našeg dolaska da potaknemo suradnju te kako bi bilo lijepo kada bi sva djeca sudjelovala dalje u aktivnostima.

Slika 3. Suradnja među učenicima

Druga aktivnost, koju je kolegica Kristina provela, bila je ujedno i zadnja aktivnost. Djeca su stala nasred učionice, a jedan je učenik sam stao ispred njih s papirićem na čelu. Na papiriću se nalazila riječ koju je trebao pogoditi, a druga djeca su mu u tišini pokretima

ili mimikom trebala pomoći. (<https://v637g.app.goo.gl/JbKVF2vwxWUThwFAA>). Djeci se aktivnost jako sviđala te su svi htjeli doći na red za pogađanje riječi. Pritom su bili jako nemirni te su često prekršili pravila aktivnosti. Približio se kraj radionice, a ujedno i nastavnog sata pa nažalost svi učenici nisu stigli na red. Nakon druge radionice, na samom kraju, učenicima smo podijelile papiriće te ih zamolile da na njih napišu kako su se osjećali tijekom naša dva posjeta i što su naučili. Nakon pregledavanja papirića, zaključili smo da su učenici izrazito zadovoljni našim posjetima i načinima provedbe aktivnosti. Također su se izjasnili kako su na zabavan i kreativan način naučili da je suradnja važna te da je surađujući s drugima sve lakše učiniti. To je bio drugi način evaluacije kako bismo i nakon ove radionice imale povratne informacije. Djeca su brzo napisala svoje komentare jer je bilo vrijeme za topli obrok. Još jednom smo im se zahvalile na sudjelovanju u našem istraživanju te su nas djeca ispratila pljeskom.

Tijekom dokumentiranja i praćenja promjena nismo se susrele s većim problemima. Zajednički smo podijelile aktivnosti tako da je svaka studentica obavila svoj dio posla. Dok su jedne provodile aktivnosti, druge su snimale videozapise i fotografirale. Vođenje bilješki tijekom provođenja aktivnosti bilo je ometano jedino dječjom nemirnošću i vikanjem. Nismo primijetile da je narušena prirodnost nastavnog procesa, tj. da je snimanje i fotografiranje ometalo djecu prilikom sudjelovanja u aktivnostima. Tijekom pripreme i provedbe ovog akcijskog istraživanja upoznale smo se sa trenutnom situacijom u školi, koliko je zastupljena suradnja i koliko učenici žele surađivati jedni s drugima. Naučile smo kako provesti akcijsko istraživanje i dobile smo priliku baviti se problemom u praksi, a ne samo u teoriji. Uvidjele smo da učenici žele surađivati međusobno, ali im ponekad za to treba poticaj učitelja. Suočeni s problemom nesudjelovanja određenih učenika, naučili smo kako riješiti taj problem i potaknuti učenike na rad. Ovo istraživanje pomoglo nam je i u tome da razvijemo suradnju i razumijevanje jedni prema drugima. Mišljenje učiteljice o provedenim radionicama:

„Radionice su održane 20. travnja i 9. svibnja 2018. U 3. c razredu OŠ „Mladost“ u Osijeku. Studentice su radionice dobro pripremile i organizirale te uspješno provele. Cilj radionica bio je unaprijediti suradnju među učenicima. Tijekom radionica suradnja među učenicima bila je uspješna. Aktivnosti su bile zanimljive, dinamične i poticajne. Studentice su učenike vodile jasnim uputama. Komunikacija između učenika i studentica bila je dvosmjerna i topla. U suradničkim zadacima jasno su se zrcalile individualne karakteristike među učenicima. Bila je vidljiva i uobičajena socijalna interakcija između pojedinaca, parova i skupina. Većina učenika spremno je sudjelovala u svim aktivnostima i zadacima.“ (Mirta Šter, osobna komunikacija, 9. svibnja, 2018.)

INTERPRETACIJA PODATAKA

Od ukupno 19 učenika, 18 je sudjelovalo u našem akcijskom istraživanju. Jedan učenik sudjelovao je u aktivnostima, ali ga nismo snimale. Dobiveni rezultati pokazali su da većina učenika voli suradnički rad, igre i sportove jer su tako opušteniji, zanimljivije je te mogu jedni s drugima podijeliti ono naučeno, ali i pomoći jedni drugima ukoliko se pojavi

neki problem i tako si olakšati rad. Učenici su otvoreni za suradnju i spremni tražiti pomoć jedni od drugih. Manji broj učenika izjasnio se da ne voli suradnju ili da rijetko sudjeluje u timskim igrama i aktivnostima jer imaju problema s prilagođavanjem i smatraju da će posao kvalitetnije obaviti sami. Zanimljiv je podatak da se većina djece, čak njih 11, voli igrati na računalu jer je lako dostupno i smatraju to izvorom zabave pa možda baš to umanjuje njihovu potrebu za socijalizacijom i suradničkim igrama. Iako se nekolicina djece voli igrati na računalu, većina ima preferencije prema igrama i druženju s vršnjacima, osobito onima koje zahtijevaju suradnički rad. Učenici su vrlo rado sudjelovali u svim navedenim aktivnostima, a posebno im se svidjela činjenica da će svi zajedno surađivati i igrati se. Samo njihovo aktivno sudjelovanje pružilo je informaciju da učenici vole timski rad i igre više od onih individualnih aktivnosti. Dobru povratnu informaciju dali su i evaluacijski listići koji su prethodno spomenuti. Pored usavršavanja onoga što su već znali, učenici su naučili i mnoge nove stvari kao što je što je crtanje pomoću zavezanih ruku što je pokazalo da je suradnja i timski rad moguć i bez komuniciranja i na mnoge druge načine. Na taj su način razvijali kreativnost, inovativnost i strpljivost te toleranciju prema drugima i njihovu načinu mišljenja i izražavanja. Također su imali mogućnost da radom u grupama upoznaju metode suradničkog učenja. Suradničkim učenjem potaknule smo razvoj suradnje među učenicima i potvrdili teorijske postavke prema Reić-Ercegovac i Jukić (2008) koje tvrde da je jedan od mogućih načina ostvarenja suradnje i suradničkog učenja upravo organizacija nastave kroz učenje u suradničkim skupinama. Učenici su naučili kako tražiti pomoć od drugih te kako i sami pomoći drugom učeniku. Razumjeli su verbalne upute pa čak i neverbalnu komunikaciju kao što su pokreti tijela, različite geste i facijalne ekspresije kao npr. osmijeh kada učenici dobro izvrše zadatak. Sve ostvarene aktivnosti, evaluacijski listići, osobni dojam istraživača te zapažanja kritičkih prijatelja pružili su uvid u trenutačno stanje što se tiče međusobne suradnje učenika u razredu. Podaci su omogućili saznanje o tome što i na koji način učenici vole raditi i koliko su spremni aktivno sudjelovati. Istraživanje je dalo korisne i pozitivne rezultate i učiteljici koja će u budućnosti imati priliku provoditi slične radionice kako bi doprinijela kvalitetnoj atmosferi u razredu.

ZAKLJUČAK

Akcijskim istraživanjem *Poticanje suradnje među učenicima* nastojali smo istražiti na koji je način moguće potaknuti suradnju među učenicima osnovnih škola. S tim ciljem pripremili smo dvije pedagoške radionice koje smo proveli u 3. razredu OŠ „Mladost“ u Osijeku. Posebno smo se osvrnule na stvaranje suradničke atmosfere i poticanje kvalitetne socijalne interakcije među učenicima te razvijanju socijalne i emocionalne kompetencije. Tijekom provođenja aktivnosti susrele smo se s različitim, već spomenutim problemima. Također smo uvidjele sve pozitivne strane ugodne atmosfere unutar učionice. Pedagoške radionice konstruirale smo na način da učenici imaju mogućnost istovremeno učiti i zabaviti se. Takav smo pristup smatrale najpogodnijim za njihovu dob. Učenici su nam dali povratnu informaciju u vidu evaluacije radionica. Ovakav pristup prepoznali su kao zanimljiv i poučan.

Dobiveni rezultati mogu poslužiti kao uvod u daljnja i opsežnija istraživanja ili kao moguća smjernica u razvoju suradnje među učenicima.

BIBLIOGRAFIJA

- Bognar, B. (2006). Akcijska istraživanja u školi. *Odgovne znanosti*, 8(1), 209-228.
- Bognar, B. (1997). *Pedagoške radionice*. Priručnik za razrednike.
- Bognar, L. (1991). *Igre – zbirka odgojno-obrazovnih igara*, Vlastito izdanje, Osijek, str. 147.
- Buljubašić-Kuzmanović, V. (2012). Škola kao zajednica odrastanja. *Pedagogijska istraživanja*, 9(1/2), 43-55.
Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/113460>
- Bunčić, K., Ivković, Đ., Janković, J., Penava, A. (1998). *Igrom do sebe*. Zagreb: Naklada Alinea.
- Goleman, D., (1997). *Emotional Intelligence*. Boston: Gurteen
- Mlinarević, V., Peko, A., Vujnović, M. (2003). *Suradničkim učenjem ka zajedničkom učenju*.
- Peko, A., Sablić, M., Livazović, G. (2006). Suradničko učenje u mlađoj školskoj dobi. *Život i škola*, 52(1-2), 17-27. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/25024>
- Reić – Ercegovac I., Jukić T. (2008). Suradničko učenje u razrednoj nastavi. *Život i škola*, 56(2), 69-80.
- Uzelac, M., Bognar, L., Bagić, A. (2000). *Budimo prijatelji*. Priručnik odgoja za nenasilje i suradnju. Zagreb : Mali korak - Centar za kulturu mira i nenasilja.

PRILOZI

prilog 1. Skala procjene

Draga djeco,
potrebno je da pored svake rečenice zaokružite broj od 1 do 5 koji pokazuje koliko se slažete sa sljedećim situacijama. 😊

1- nikad, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5- uvijek

1.	Volim biti u društvu.	1	2	3	4	5
2.	Volim surađivati s drugima.	1	2	3	4	5
3.	Volim raditi sam.	1	2	3	4	5
4.	Učim sam.	1	2	3	4	5
5.	Učim u društvu.	1	2	3	4	5
6.	Volim se igrati sa drugom djecom.	1	2	3	4	5
7.	Volim se igrati na računalu.	1	2	3	4	5
8.	Volim pomagati drugima.	1	2	3	4	5
9.	Nije mi problem tražiti pomoć prijatelja.	1	2	3	4	5
10.	Volim timske sportove.	1	2	3	4	5

prilog 2. Suglasnost za roditelje

Poštovani roditelji!

Za potrebe kolegija Metodologija pedagoškog istraživanja studentice pedagogije (S. Dadić, A. Jančić, K. Jurišić, A. Lončarić, D. Marić, K. Smažil, M. Šunić) provodimo istraživanje na temu "Kako unaprijediti suradnju učenika provedbom pedagoških radionica". Cilj ovog istraživanja je kroz različite radionice i aktivnosti poticati učenike na kvalitetnu komunikaciju, toleranciju i međusobnu suradnju.

Sukladno Etičkom kodeksu podaci dobiveni u ovom istraživanju bit će strogo povjerljivi i čuvani. Svi izvještaji nastali na temelju ovog istraživanja koristit će rezultate koji govore o grupi djece ove dobi općenito (nigdje se neće navoditi rezultati pojedinačnog sudionika).

Također, Vašoj djeci ćemo pobliže objasniti svrhu ispitivanja, odgovoriti na njihova pitanja, te ih zamoliti i za njihov pristanak za sudjelovanje u istraživanju. Nakon toga, ispitivanje će se obaviti samo na onim učenicima koji su pristali sudjelovati.

*****

SUGLASNOST

Suglasan sam da moje dijete Ema Margeta, 3. C
(prezime i ime, razred)

sudjeluje u istraživanju, te da se fotografiranje/snimanje mog djeteta koristi isključivo za potrebe akcijskog istraživanja uz pridržavanje Etičkog kodeksa i uz zaštitu tajnosti podataka (molim, zaokružite DA ukoliko ste suglasni da dijete sudjeluje u istraživanju, a NE ukoliko to ne želite).

DA   NE

Ljiljana Margeta
(potpis roditelja)

U Osijeku, 17. 04. 2018.